

KANT

»Kritika praktičnega uma« predstavlja temelj Kantove etične drže. Teoretično spoznanje uma pomeni, da predmet in njegov pojem določamo, praktično spoznanje pa, da predmet in njegov pojem uresničujemo. Načelo, ki povzroči, da postanejo določena delovanja zakoni, je **praktični zakon**. Izjemno vlogo ima **kakovost volje**, ki se predstavlja kot poglavitno merilo za vrednotenje kakega delovanja. Po tem ni ničesar mogoče neomejeno označiti kot dobro temveč le za »dobro voljo«. Volja je v vseh dejanjih sama sebi zakon. Kant razlikuje med **hipertetičnim imperativom** (velja le ob predpostavki nekega želenega smotra in izraža pogojno najstvo) in **kategoričnim imperativom** (uveljavlja zakon formalno in absolutno).

Iz tega sledi, da sta svobodna volja in volja pod npravnimi zakoni eno in isto. Maksima so zgolj subjektivna načela. Če zakon določa le maksimo delovanja, dopušča prostor za svobodno voljo. Vrednost nekega delovanja je cilj nekega delovanja le na področju naravne nujnosti. Delovanja so podrejena empiričnim naključnostim in jih po Kantu ne smemo imeti za nekaj svobodnega. Dolžnost človeka osvobaja določenosti z naključnimi empiričnimi določili in nadomešča naravno nujnost na podlagi upoštevanja moralnega zakona. **Svobodna volja** je postulat kat. imp.: »moreš, ker moraš«; in ni predmet znanosti temveč vere. V kolikor človek spada v empirični svet pojavov, je volja pojav med pojavi in kot taka s človekom vred nesvobodna. V kolikor pa človek spada v **noumenalni svet** tj. **inteligibilni svet** stvari samih na sebi, je svoboden. Vera v svobodo je zasidrana v samem umu. Podobno je tudi vera v nesmrtnost duše in Boga. Človekov zadnji cilj je krepost in končna svetost, ki je popolna zmaga nad čutnostjo. **Vera v Boga** in v **nesmrtnost duše** sta torej prav tako postulata praktičnega uma. Če bi bili dokazani ti dve resnici, bi bila morala sploh nemogoča. Moralne odločitve, porojene iz strahu ali iz želje po plačilu, bi bile nemoralne. Morala daje veri njeno zanesljivost. Človek sega v dvoje svetov: **Svet pojavov** (determinacija); **svet noumenov** – bistev (svoboda); vanj lahko pridemo le preko etike. Nekemu delovanju naravno kvaliteto lahko daje le umu primerna kakovost volje. Ker se Kant zaveda, da človekove želje niso odvisne zgolj od posameznikove volje, je področje morale in etike premaknil na področje človekove svobode, ker je ta načelno samosvoja. Sklepa, da mora v ljudeh delovati vsesplošni, obvezujoči in apriorni moralni zakon. Dolžnost sili človekovo voljo in delovanje k spoštovanju moralnih zakonov, ki izvirajo iz uma. Kant na tej točki razlikuje **legalnost v nasprotju z moralnostjo**, ki predstavlja delovanje na podlagi dolžnosti. Ker moramo dobro voljo, ki je avtonomna, spoštovati tudi pri drugih osebah, se glasi **druga formulacija kategoričnega imperativa**, ki je hkrati vrhovni praktični princip: »Deluj tako, da boš človeštvo, sebe ali drugega, vselej uporabil kot cilj in ne kot sredstvo.« Če torej človek naredi samomor, sebe uporabi zgolj kot sredstvo, kar je v nasprotju s pravilom, da moramo samega sebe vselej obravnavati najprej kot smoter sam na sebi. Ubiješ lahko le človeka kot smrtno bitje, kot telesno in končno, ne pa človeka kot umsko bitje samo na sebi. S pojmom praktičnega uma razume predstavo **o objektu kot učinku**, ki je možen zaradi svobode. Biti predmet praktičnega spoznanja kot takega je torej le razmerje volje do dejanja. Naš praktični um ima svoj lastni apriorni čisti lik – čisti »moraš« = kategorični imperativ, ki je kot apriorni lik praktičnega uma splošno veljavni nujni moralni zakon. Kat. imp. je sintetično praktični stavek a priori ker:

Ima formalni značaj:

- a) ni materialno vsebinski
- b) ne sledi iz človekovega subjektivnega nagnjenja
- c) izvira iz edinega motiva, iz čistega spoštovanja pred zakonom, iz čiste zavesti dolžnosti

Je neodvisen od izkustva. Je praktičen tj. se nanaša na voljo in njene predmete ali dobrine, pri tem je moja volja del splošne volje, ima torej objektivno tj. splošno in nujno veljavnost.

Objektivnost kat. imp. je kategorično dana: je enostavno dejstvo čiste pameti, ki se ga zavedamo a priori in apodiktično, objekt ostvarja volja, kakor um ostvarja svoje objekte – v tem je objektivnost kat. imp.

S kat. imp. je torej dana avtonomija etike: Ker imperativ, njegova obveznost, ne prihaja od zakonodajalca od zunaj. Ne prihaja od ciljev od zunaj, ki bi bili materialni principi ali motivi, prihaja iz čistega spoštovanja zakona v meni, iz čiste zavesti dolžnosti + motivi in vsebina. Volja sloneča na umu je sama sebi zakon, osebnost sama sebi smoter

Metodologija čistega praktičnega uma

Metodologija, kot nam pove že beseda, se razume kot **način, kako je mogoče zagotoviti zakonom čistega praktičnega uma vstop v človekov čud in vpliv na njegove maksime** - zastavi se vprašanje, kako je mogoče um narediti tudi subjektivno praktičnega ne le objektivno, kar že je. **Čud**, ki ga človek prav posebej neguje, spravimo v tirnice moralno dobrega, to je t.i. **človeška čud**, ki predstavlja čisti moralni razlog. Kant na opažanjih dokaže, da je ta lastnost naše čudi, gibalna sila čiste človeške predstave o kreposti, je hkrati edino gonilo k dobremu, metoda za utemeljitev prave moralne naravnosti. Vprašanje, ki nastopi in ga Kant poskuša na primerih tudi nakazati je: **kaj je čista naravnost, s katero preverimo moralno vsebino slehernega dejanja?** Na posameznih primerih nato pokaže značilnosti čiste kreposti. Moralni zakon **zahteva izvrševanje iz dolžnosti**, kar pomeni, da ljubezni na primer ne moremo niti predpostaviti. Takšna primera se nam pojavi recimo na zgledu brodoloma, ko recimo da tvegaš lastno življenje za rešitev drugih, če se dogodi, da ga izgubiš, to pomeni, da si izpolnil dolžnost

do samega sebe. Kant sklene da je dolžnost dolžnost in da torej ni razlike v okoliščinah. **Presojanje v skladu z naravnim zakonom obvelja za naravno pravilno, sprejemamo ga v navado**, zakaj presojanje daje krepost ali način mišljenja glede na moralne zakone oziroma formo lepote, saj moralna naravnost je nič drugega kot čistost volje. Opozoriti moramo tudi na najsplošnejše maksime metodologije moralne omike, ki je hkrati Kantov obči imperativ dolžnosti: »*Deluj tako, da bi maksima tvojega delovanja vselej lahko veljala kot načelo splošne zakonodaje.*« Maksime so subjektivna načela. Kot določitvena načela, po katerih se volja odloča, tvorijo njeno vrednost in s tem tudi vrednost in s tem tudi vrednost delovanja nasploh. Naravno dobra ta načela postanejo šele potem, ko zadostijo formalnim kriterijem kategoričnega imperativa. Morajo pa biti taka, da bi lahko veljala za vsa umna bitja. Tako na primer maksima, da je dovoljeno lagati tem merilom ne zadostuje, saj bi morali v tem primeru hoteti, da vsi lažejo. Maksima je v okviru povedanega in v senci kat.imp., subjektivno načelo, ki ni vzeto iz lastnosti objekta, temveč iz interesa uma glede na neko možno popolnost spoznanja tega objekta. **Praktične maksime** pa so praktični zakoni, kolikor postanejo hkrati subjektivni razlogi delovanja tj. subjektivna načela. Torej lahko rečemo, da je ta vrhovna maksima dejansko le vrhovni kat. Imp., ki je lahko en sam in to je prav ta, če opisno povzamemo "deluj le po tisti maksimi, za katero bi obenem lahko hotel, da postane obči zakon." to je tisti brezpogojni imperativ, ki kot tak reprezentira neko dejanje, kot objektivno nujno po njem samem, brez odnosa do kakega drugega smotra in velja zaradi te svoje brezobzirne neodvisnosti hkrati kot apodiktično načelo.

Povzetek:

Etika ne daje zakonov za delovanje (to izvaja pravna znanost), temveč samo maksime delovanja. Moralnost je tisto delovanje, v katerem je ideja dolžnosti na osnovi zakona, moralno gibalno delovanje.

Pojem **svobode** je čisti umski pojem, ki je za teoretično filozofijo transcendentalen; na njem so utemeljeni brezpogojni praktični zakoni – moralni zakoni, ki jih je treba razumeti kot imperative, torej kot zapovedi in prepovedi, in to kot kategorične – brezprizivne in brezpogojne. Sleherni svoboda ima meje, saj se uveljavlja ob tujih svobodah. Človek teži k spravi, narava pa spodbuja neslogo.

Dolžnost je delovanje, ki je za nekoga obvezno. Vse dolžnosti imajo tudi prisilo, **etične** zgolj notranjo, **pravne** pa tudi zunanjo zakonodajo

Kant je **poudarjal pomen formalizma**, to pomeni, da morajo biti principi osnova in izhodišče. Načrtoval je človekovo intimno in družbeno življenje. Človek je bil zanj svobodno moralno bitje, ki ima dolžnosti do sebe in do soljudi. Spolna skupnost združuje živalsko naravo in zakon, gre za dogovor, sklenjen po zakonu človečnosti. Uveljavlja se vzajemno dajanje oziroma sprejemanje človeka kot stvari, podrejanje in užitki. Iz zakona ni mogoče pobegniti. Po naravi gospoduje mož, vendar gospodar družine ni njen lastnik, saj je družina osnovana na dogovoru. Ženska si lastne eksistence ne zagotavlja z delom, ampak je zanjo treba skrbeti. Zakonitosti v državi morajo biti urejene tako, da ustrezajo vsem ljudem. Sočloveka ni dopustno zlorabljati oziroma ga imeti za sredstvo - vedno mora biti cilj ali namen naše dejavnosti človek sam. Ni človeka, ki bi bil povsem brez moralnega občutka; **vsako moralno bitje ima v sebi tudi vest**. Delati dobro je dolžnost. Največji problem za človeško vrsto je ustanovitev meščanske družbe. Vsa kultura in umetnost, ki krasita človeka in najlepši družbeni red, sta plod nedružbenosti, ki sama sebe prisiljuje, da se podredi pritisku. Človeštvo v naši osebi nam mora biti sveto. **V praktični uporabi se um ukvarja z razlogi volje, volja pa je moč**. Praktična načela so stališča, ki vsebujejo splošno določilo volje. To so subjektivna načela ali maksime, če subjekt meni, da je pogoj pomemben samo za njegovo voljo, objektivna ali praktični zakoni pa tedaj, če je pogoj priznan za objektivnega, kar pomeni, da velja za voljo vsakega umnega bitja. Imperativi veljajo objektivno in se razlikujejo od maksim kot subjektivnih načel. Avtonomija volje je edini princip vseh moralnih zakonov. Moralni zakon izraža avtonomijo čistega praktičnega uma - svobode - ta je formalni pogoj vseh maksim. Čisti um je lahko praktičen, se pravi, da zase, neodvisno od vsega, kar je empirično, določa voljo. O obstoju Boga je govoril kot o postulatu čistega praktičnega uma. Postulata nesmrtnosti in blaženosti nas privedeta do pojma boga, bitja, ki je vzrok s pomočjo razuma in volje. Najvišje dobro je mogoče, kolikor predvidevamo vrhovni vzrok. Dolžnost, moralnost in božji obstoj so tesno povezani. Vera izhaja iz čistega uma in pomeni, da imamo dolžnosti za božanske zapovedi. **Cilj družbe pa je svoboda vseh človeških osebnosti**. Tudi glede na državo posameznik ne sme biti sredstvo.